

УДК 94(477.54):"192-":351.746.1
<http://doi.org/10.5281/zenodo.400756>

Скрипчук В.П.

ДІЯЛЬНІСТЬ РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ХАРКІВЩИНИ В СФЕРІ ЕКОНОМІКИ В ПЕРІОД НЕПУ (1921 – 1929 РР.)

Анотація: Діяльність радянських органів державної безпеки Харківщини в сфері економіки в період непу (1921 – 1929 рр.). У статті аналізується діяльність радянських органів державної безпеки Харківщини в роки непу в галузі економіки. Висвітлені основні напрямки і методи роботи органів ЧК – ДПУ в різних галузях економічного життя регіону, зокрема, припинення валютних спекуляцій, контрабандної діяльності, попередження розкрадання державного майна та безгосподарності, боротьба з неплатниками податків і т. п. Встановлена роль місцевих органів в держбезпеці в регулюванні приватного ринку в умовах згорання непу.

Ключові слова: органи ЧК – ДПУ, контрабандна діяльність, валютні спекуляції, неп, державна безпека.

Деятельность советских органов государственной безопасности Харьковщины в сфере экономики в период нэпа (1921 – 1929 гг.)

Аннотация: Деятельность советских органов государственной безопасности Харьковщины в сфере экономики в период нэпа (1921 – 1929 гг.). В статье анализируется деятельность советских органов государственной безопасности Харьковщины в годы нэпа в сфере экономики. Освещены основные направления и методы работы органов ЧК – ГПУ в разных отраслях экономической жизни региона. В частности, пресечению валютных спекуляций, контрабандной деятельности, предупреждению разворовывания государственного имущества и бесхозяйственности, борьба с неплательщиками налогов и т. п. Установлена роль местных органов госбезопасности в регулировании рынка в условиях свертывания нэпа.

Ключевые слова: органы ЧК – ДПУ, контрабандная деятельность, валютные спекуляции, нэп, государственная безопасность.

The activity of the Soviet state security organs of the Kharkiv region in the field of economy in the period of the NEP (1921 - 1929).

Annotation: The activity of Soviet state security organs of the Kharkiv region in the sphere of economy in the period of the New Economic Policy (1921 - 1929 gg.). The article analyzes the activity of Soviet state security organs of the Kharkiv region in the years of the NEP in the economy. When covering the main areas and methods of work of the organs of the Cheka - the GPU in different sectors of economic life in the region. In particular, curb currency speculation, smuggling, prevention of theft of state property and mismanagement, the fight against tax evaders, and so on. N. The role of local government in the regulation of security market in collapse under the NEP.

Keywords: bodies of the Cheka - DPU, smuggling, currency speculation, the NEP, the state security.

Всучасній Україні зв'язку з розгортанням процесів декомунізації посилюється суспільний науковий інтерес до діяльності спецслужб на різних етапах існування тоталітарного радянського режиму, зокрема в подбудування непу. Тому є актуальним завдання наукового аналізу механізму і методів діяльності системи радянських органів державної безпеки в різних сферах суспільного життя.

На жаль, не дивлячись на значну в цілому кількість публікацій, присвячених різним аспектам функціонування органів державної безпеки в Україні в роки непу [9, 17, 16], їхня карально-репресивна діяльність в галузі народного господарства в регіонах, зокрема, на Харківщині залишається вивченою епізодично та явно недостатньо.

Тому мета даної статі – дослідити репресивну діяльність органів державної безпеки Харківщини в сфері економіки в роки непу.

Хронологічні межі статті – 1921 – 1929 рр. – період, коли в УСРР здійснювалася нова економічна політика.

Джерельну базу статі склали наступні групи опублікованих та неопублікованих документів: законодавчі джерела [23], документи ВКП(б) [14], та її

діячів [15], матеріали періодичної преси [10, 18, 2]. Особливе місце посідають неопубліковані документи Харківського державного обласного архіву [Ф. Р – 203, Р – 823, Р – 1179], що дозволяють висвітлити основні напрямки та методи роботи органів ЧК – ДПУ Харківщини в економічній сфері. В цілому джерельна база достовірна і достатня для розкриття поставленої у статі мети.

Однією з важливих сфер діяльності харківських органів держбезпеки в роки непу була економічна. В умовах функціонування змішаної ринкової економіки під контролем держави роль органів ЧК – ДПУ була надзвичайно помітною та вагомою. Можна сказати, що не було жодної галузі народного господарства, яку б не намагалися взяти під свій всюдисущий контроль органи державної безпеки. Ще на початку непу, 6 травня 1921 р., наказом по ВУЧК № 20/114 у складі ВУЧК було організовано економічне управління (а на місцях його структури) [26, Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 640. – Арк. 35].

Згідно з таємним обіжником (вересень 1921 р.) перед органами ВЧК були поставлені надзвичайно широкі завдання,

для структур держбезпеки в центрі і на місцях відкривалося широке поле діяльності в сфері економічного життя. На них був покладений контроль за здійсненням орендної політики, розвитком сільського господарства, перебігом розвитку кооперації, стягуванням продовольчого податку, розвитку митної справи та зовнішньоекономічних зв'язків. Особлива увага приділялася контролю за приватним ринком і приватнопідприємницькою діяльністю, сферою кредиту і грошового обігу, державною, кооперативною та дрібною промисловістю [7, С. 115 – 117, 119 – 122, 123 – 125]. При цьому, як і раніше, на них було покладено боротьбу з посадовими злочинами, розкраданням державної власності, «контрреволюційними злочинами» і т. п. Отже, з переходом до непу сфера відповідальності органів державної безпеки лише розширилася.

Одним з важливих напрямків діяльності Харківської ЧК – ДПУ була боротьба з нелегальним валютним ринком. Як відомо, в роки воєнного комунізму і при переході до непу радянська держава, намагаючись підірвати економічну основу колишніх «експлуаторських класів» адміністративно-репресивним шляхом, прагнула знищити вільний золото-валютний ринок і експропріювати цінності «колишніх» [6, С. 234].

Вже на початку 1921 р. (у першому кварталі) ХГЧК вистежила та заарештувала кілька угруповань валютників – загальною кількістю 23 чол. Усього ж лише за період з січня до квітня 1921 р. ХГЧК конфіскувала 2 фунти золотих речей, 350 крб. золотої монети, 65 діамантів вагою 20 каратів, іноземної валюти на суму 148,6 тис. крб. та понад 37 млн. радянських крб. [8, Ф. Р. – 203. – Оп. 1. – Спр. 290. – Арк. 16]. Ця робота харківської губчека продовжувалася і надалі. Також траплялися випадки розстрілу – «злісних валютників – спекулянтів» з конфіскацією їхнього майна [8, Ф. П. 1. – Оп. 1. – Спр. 549. – Арк. 25].

Значна частина нелегального золото-валютного обігу була зосереджена на т.

зв. чорній (тобто нелегальній) біржі. У Харкові одна з таких бірж функціонувала на Театральній площі, інші – в районі Ко-мунального ринку та на Кінному базарі [6, С. 244]. Місцевий відділ ДПУ з самого початку її роботи стежив за діяльністю цієї нелегальної інституції та валютними ділками.

У січні 1924 р. Харківський губ відділ ДПУ направив до Харківського губфінвідділу список з 41 особи, які займалися валютними операціями на чорній біржі, з метою їх оподаткування [8, Ф. Р. – 823. – Оп. 4. – Спр. 6. – Арк. 25]. Але не лише на чорних біржах відбувалися валютні операції ділків. Восени 1923 р. Харківський відділ ДПУ в ході розслідування зловживань на біржі праці виявив масу валютників, що «працювали» на чорній біржі, але числились як «безробітні» і навіть мали квитки членів профспілки [6, С. 248 – 249].

З метою боротьби проти вільного валютного ринку органи ДПУ систематично вживали репресії. Навесні 1924 р. в умовах завершення грошової реформи з метою закріплення її результатів в ряді міст УСРР пройшли арешти валютників. У Харкові внаслідок таких дій ДПУ кількість торговців валютою на чорній біржі зменшилася у 2 – 3 рази [25, Ф. 30. – Оп. 1. – Спр. 2211. – Арк. 87]. На початку 1926 р. з метою стабілізації радянського червінця ДПУ УСРР знову вдається до масових арештів валютників. Тоді в містах УСРР було заарештовано 407 валютників, 113 з яких за постановою особливої наради ДПУ були вислані до Сибіру [6, С. 273]. За допомогою адміністративно – репресивних методів радянська держава намагалася регулювати приватний валютний ринок та забезпечити стійкість радянської валюти.

Важливою ділянкою роботи Харківського губвідділу ДПУ була робота із забезпечення повної та своєчасної сплати податків у державний бюджет усіма суб'єктами оподаткування. Щоб забезпечити своєчасну сплату податків губвідділ ДПУ (часто - густо разом з економічною частиною (управлінням) ДПУ УСРР) вживав цілу низку заходів, таких як: розшук

об'єктів оподаткування та злісних неплатників, проводив стеження за неплатниками та здійснював виявлення їхнього майна, систематично направляв запити до фінвідділу про наявність податкової заборгованості у тих або інших підприємців, перевіряв інформацію (частогусто доноси) про дійсні торгові обіги комерсантів, з'ясовував походження коштів, що інвестувалися підприємцями у комерційну справу (або купівлю нерухомості), перевіряв діяльність податківців щодо правильного оподаткування підприємців і т. д.

Так, у грудні 1923 р. Харківський губвідділ ДПУ на основі власного спостереження надіслав до губвідділу повідомлення про підприємців – Лішберга, Волосова та Хлебанова, які не маючи патенту і не сплачуючи податків, володіли таємним складом [8, Ф. Р. – 823. – Оп. 4. – Спр. 6. – Арк. 75]. Через місяць (січень 1924 р.) по тому Харківський губвідділ ДПУ повідомив податківців губфінвідділу про підприємців Долженка, Теребилова, Епштейна та Фарберга, які працювали «в тіні», не вибираючи патенту і ухиляючись від оподаткування [8, Ф. Р. – 823. – Оп. 4. – Спр. 6. – Арк. 40]. У грудні 1924 р. економічна частина ДПУ УСРР зробила терміновий запит до губ фінвідділу з метою з'ясувати питання про розшук злісних неплатників податків Гоєнка та Єрмака. Останній проводив великі оборудки на м'ясному ринку Москви [8, Ф. Р. – 823. – Оп. 4. – Спр. 27. – Арк. 185]. На початку січня 1925 р. ця ж структура ДПУ зажадала від Харківського губфінвідділу «у 5-денний термін надіслати списки злісних неплатників податків» по всіх видах останніх, з вказівкою імені, прізвища, адреси, розміру недоїмки і т. д. Через кілька днів по тому такий список з 40 осіб був направлений до ДПУ і до прокуратури.

Нагляд ДПУ розповсюджувався не лише на фінансові органи, але й на інші державні підприємства та установи. В умовах існування т. зв. «командних висот» в економіці, слабо пов'язаних з реальним ринком, органи держбезпеки намагалися контролювати та «дисциплінувати» діяльність керівників держустанов та

підприємств, підвищити ефективність їхньої роботи та усунути різні «ненормальності», зокрема елементарну безгосподарність як результат нераціональної організації виробництва соціалістичної планово-директивної системи. Одним з важелів впливу (а фактично тиску) на директорський корпус було направлення керівникам державних трестів і підприємств витягів з інформаційних зведень економічного управління ДПУ (або губвідділу ДПУ) про «ненормальності», що їх чекісти виявляли в роботі певного підприємства та пропонували вжити термінових заходів з їхнього усунення [8, Ф. Р. – 833. – Оп. 2. – Спр. 6. – Арк. 191]. Існував навіть спеціальний «талон нагадування», який ДПУ направляло до різних відомств з вказівкою конкретної дати, коли потрібно усунути ті зауваження та «ненормальності», що були вказані в цьому «талоні» [8, Ф. Р. – 833. – Оп. 2. – Спр. 7. – Арк. 69].

Так, у березні 1925 р. економічна частина ДПУ направила завідувачу харківського губвідділу промисловості Леонтьєву інформацію про «ненормальності» (мовою чекістів) на фабриці «Джерело». Повідомлялося про «кричущі» факти безгосподарності, зокрема про 15% брак виробленого фабрикою взуття, низький рівень професіоналізму працівників та «прихований саботаж у деяких керівників цеху», де випускалася готова продукція [8, Ф. Р. – 833. – Оп. 2. – Спр. 6. – Арк. 191 - 196]. Чекісти вимагати «вжити термінових заходів» з усунення виявлених «ненормальностей» та негайно повідомити про це ДПУ [8, Ф. Р. – 833. – Оп. 2. – Спр. 6. – Арк. 191].

В той же час слід сказати, що намагання держави за допомогою адміністративно-натискових методів підвищити економічну ефективність державних підприємств (у тому числі за допомогою органів ДПУ) давало лише тимчасовий результат, оскільки не усувалися причини їхнього неефективного функціонування.

Важливою ділянкою діяльності місцевих органів ДПУ в роки непу була

боротьба з контрабандою. Ця функція була покладена на ДПУ чинним законодавством з самого монета його функціонування [23. - №13. – Ст. 228].

В умовах існування жорсткої державної монополії зовнішньої торгівлі, відриву вітчизняного споживчого ринку від світового, що робило на внутрішньому ринку ціни значно (у 8 – 10 разів) вищими за світові, а також внаслідок того, що значна кількість промислових товарів недостатньо або зовсім не вироблялася вітчизняною індустрією, широко розвитку в 1920-ті рр. набула нелегальна контрабандна діяльність.

Але співробітники ДПУ брали участь (разом з представниками митних органів) у затриманні контрабандистів, у проведенні масових облав на підпільних торговців, які займалися скуповуванням контрабандних товарів. Так, на початку грудня 1923 р. на харківській окружній митниці було проведено таку облаву, внаслідок чого було затримано 19 торговців – скупників контрабандного краму [13]. У грудні 1923 р. співробітниками місцевого дорожньо – транспортного відділу ДПУ у потязі Мінськ - Харків було затримано контрабандиста, який віз партію мануфактури на суму понад 300 млрд. крб. (у радзнаках 1923 р.). Іншому контрабандисту вдалося втекти. Задля цього він навіть кинув свій контрабандний вантаж, що оцінювався у суму 500 млрд. крб. [12]. У 1925 р. місцевим органом ДПУ у Харкові у приміщенні одного зі складів, що належав товариству взаємного кредиту, було знайдено велику партію контрабандних товарів, які були завезені контрабандною організацією, що спеціалізувалася на доставці ці нелегального краму з Далекого Сходу [20].

Виявлена контрабанда підлягала конфіскації, а її власник або перевізник мали сплатити штраф. За митні товари штраф накладався у п'ятикратному розмірі мита, а за заборонені товари у розмірі їхньої подвійної вартості [1, С. 233].

Особи, які були причетними до контрабандної діяльності з осені 1922 р. висилалися (за клопотанням начальника губвідділу ДПУ) у адміністративному по-

рядку терміном на три роки [23. – № 29. – Ст. 586].

Про те, що харківські чекісти брали участь у боротьбі з контрабандою може свідчити дані Харківської митниці про преміювання, як окремих співробітників Харківського ДПУ, так і його підрозділів за участь у затриманні контрабанди в регіоні [8, Ф. Р – 341. – Оп. 1. – Спр. 429. – Арк. 7, 51]. Щоб заохотити боротьбу з контрабандним промислом з лютого 1925 р. за допомогу у затриманні контрабандиста безпосередні затримуючі контрабанди винагороджувалися 33% вартості контрабанди, а посередні – 20% [20].

Робота органів ДПУ значно активізувалася після видання головою ОДПУ СРСР Ф. Дзержинським у березні 1926 р. наказу про посилення боротьби з усіма видами контрабанди [1, С. 237]. Одночасно Особливій нараді при ОДПУ були надані повноваження з висилки, заслання та ув'язнення до концтаборів терміном до двох років осіб, які підозрювалися або займалися контрабандною діяльністю [1, С. 237].

Використовуючи надані їм права органи ДПУ стали активніше, ніж раніше, висилати контрабандистів. Так, лише за 9 місяців 1926 р. за межі УСРР в адміністративному порядку було вислано 371 контрабандиста, а в наступному 696 [17, С. 46]. Отже, в роки непу органи ДПУ Харківщини проводили репресивну боротьбу з контрабандним промислом, застосовуючи проти нього весь арсенал методів, діючи разом з іншими державними органами (насамперед, з митними), що принесло певний результат. Але репресивні методи боротьби не усували соціально - економічних причин цього явища і могли дати лише тимчасовий ефект.

Ще одним напрямком роботи органів ЧК – ДПУ Харківщини була боротьба з корупцією та посадовими злочинами.

На початку непу досить поширеним явищем була корупція посадових осіб на українських залізницях. Лише за травень – липень 1922 р. органи ДТВ ДПУ УСРР виявили на залізницях Південного округу (Південна, Катеринославська, Донецька)

185 випадків хабарництва і до кримінальної відповідальності було притягнуто 370 осіб [11]. На початку листопада 1922 р. на харківському залізничному вузлі дорожньо – транспортний відділ ДПУ та трійка з боротьби з хабарництвом заарештували 36 осіб, зокрема завідуючого залізничною станцією, охоронців і навіть агента ДПУ. Були також заарештовані групи кримінальників (усього 55 чол.), причетних до розкрадання вантажів на станції Харків-товарна і станція Левада [19]. Однак і цих заходів виявилось замало для припинення корупції, оскільки лише за лютий 1923 р. дорожньою трійкою транспортного відділу ДПУ Південних залізниць (Харківська її ділянка) було звільнено зі служби 100 чол., причетних до хабарництва та розкрадання, а ще 28 чол. взяті на облік як неблагонадійні по хабарництву особи [8, Ф. П. 1. – Оп. 1. – Спр. 909. – Арк. 32].

Звичайно, що в полі зору співробітників органів ДПУ Харківщини опинились корупційні і «діяння» місцевих податківців.

Особливо посилюється боротьба з корупцією у фінансових органах в умовах наступу на приватний капітал наприкінці 1920-х рр. Фактично, радянська держава повернулася до попереднього курсу економічного терору, про можливість використання якого ще на початку непу попереджав В. І. Ленін [15, С. 412].

Наприкінці 1928 – на початку 1929 рр. Харківським відділом ДПУ були заарештовані та притягнуті до відповідальності кілька податківців окрфінвідділу, яких звинувачували у зловживанні своїм службовим положенням та хабарництві [8, Ф. Р. – 1179. – Оп. 19. – Спр. 85. – Арк. 59]. Розслідуючи цю справу харківські чекісти ще восени 1928 р. виявили податкову недоїмку з платників по Харкову на суму майже 1,2 млн. крб. При цьому майже половина цієї заборгованості – біля 600 тис. крб. припадала на приватних торговців, а 630 тис. крб. – на державні і кооперативні підприємства та організації [8, Ф. Р. –

1179. – Оп. 19. – Спр. 85. – Арк. 29]. В процесі слідства були виявлені факти, коли службовці фінвідділу – податкові інспектори С. Т. Цекін, П. Л. Іванов, Я. С. Тройно, С. Казак за хабарі склали фіктивні акти про не розшук боржників, їхньої начебто бідності, уклали особисті угоди з неплатіями, даючи останнім незаконні відстрочки у сплаті податків, у той час як неплатники магі змогу погасити свою заборгованість. У результаті одних лише актів з «бідності» неплатіїв було складено на суму понад 0,5 млн. крб. [8, Ф. Р. – 1179. – Оп. 19. – Спр. 85. – Арк. 30 - 31]. Крім цього, Харківський окрфінвідділ ДПУ виявив численні зловживання співробітників аукціонного залу окрфінвідділу – розкрадання майна, призначеного до продажу на аукціоні (ручних годинників, взуття та ін.), привласнення меблів, без будь-яких оплат, продаж приватним скупникам великих партій товарів по «ненормально низьким цінам». До того ж службовці аукціонного залу, на думку харківських чекістів, надмірно занижували вартість конфіскованого у неплатників майна і продавали його за значно меншою ціною [8, Ф. Р. – 1179. – Оп. 19. – Спр. 85. – Арк. 33, 34]. Також чекісти звернули увагу керівництва Харківського окрфінвідділу на повну бездіяльність податківців у деяких районах Харківщини у протидії спекуляції, родинні зв'язки податкових агентів з приватними підприємцями (це тоді розцінювалося як порушення «класової лінії») [8, Ф. Р. – 1179. – Оп. 19. – Спр. 85. – Арк. 78, 72, 84]. Наслідком розслідування чекістів стала масштабна справа про корупцію у Харківському окрфінвідділі, що завершилася «гучним» судовим процесом (початок 1930 р.) над півсотнею харківських податківців на чолі з керівництвом окрфінвідділу, багато з яких було засуджено до тривалих термінів ув'язнення [8, Ф. Р. – 845. – Оп. 3. – Спр. 3314. – Арк. 177 в; 5].

З середини 1920-х рр. в умовах індустріалізації значно розширюються права органів ДПУ у боротьбі зі злочинами в економічній сфері [23. - № 31. – Ст. 244].

З 1926 р. За рішенням керівних органів ВКП(б) та РНК СРСР систематично починає проводитись кампанія за зниження цін [14, С. 137 - 144]. Вже на початку січня 1927 р. преса повідомила читацьку аудиторію, що внаслідок проведених органами ДПУ Харківщини облав були затримані і притягнуті до суду біля 20 приватних торговців мануфактурою (тканинами), які у різний спосіб скуповували тканини в державних і кооперативних крамницях, а потім за спекулятивними цінами (з надвишкою від 50 до 200%) перепродавали споживачам. Серед затриманих великі харківські крамарі Біластоцький, Романов, Кабанов, Бразін, Верховський, Горелік та інші [4]. Станом на 1 червня 1927 р. в УСРР було порушено понад 500 справ за перевищення встановлених державними органами цін. 74 чол. були засуджені до різних термінів ув'язнення, а одна особа – до розстрілу [3]. Органи ДПУ за 1927 р. завели 310 справ за порушення директив НКТоргу УСРР по зниженню цін. З них на частку кооперативних органів припадало 155 справ, на державні – 4 справи, на приватну торгівлю – 101 справа. Це дало змогу притягти до відповідальності 337 осіб [9, С. 92].

Після переходу Й. Сталіна і керівництва ВКП(б) до надзвичайних методів керівництва суспільством роль позаекономічних і репресивних заходів (а отже і роль ДПУ) значно підвищується. Намагаючись репресивними методами подолати гостру хлібозаготівельну кризу в країні місцеві органи ДПУ почали проводити масові арешти приватників, яких звинувачували у дезорганізації хлібного, м'ясного, мануфактурного та інших ринків. У середині січня 1928 р. економічним відділом ДПУ УСРР у Харківському та деяких інших округах було заарештовано понад 200 приватних крамарів «за злісну спекуляцію збіжжям» [21]. У тому ж січні 1928 р. у Харкові місцеві органи ДПУ заарештували 45 спекулянтів тканинами. Вони у 3 – 8 разів дорожче продавали тканини, скуплені в державних і кооперативних крамницях. Після цієї акції ДПУ спекулятивні операції з тканинами різко скоротилися [22].

В умовах наступу на приватний капітал значно посилюється боротьба з таким проявом тіншової економіки як лжекооперація. Це явище набуло в роки непу широких масштабів. Вважалося експертами, що у середині 1920-х рр. 4/5 міських кооперативних артілей належало до числа лжекооперативів [24]. Формально належачи до кооперативних підприємств, такі артілі були капіталістичними закладами, що намагалися використовувати пільги, які держава надавала кооперації. За обставин наступу на приватно-капіталістичний сектор чимало підприємців, припинивши легальну діяльність, вдавалися до псевдокооперативних форм свого функціонування. Відтак, органи ДПУ розпочали переслідування лжекооперативів. За 1928 р. органи ДПУ Харківщини припинили діяльність багатьох таких псевдокооперативів – «Рекорд», «Тара», «Проволочник», «Металоткач», а також «замкнуті в собі» лжекооперативи «Сфінкс», «Труд – метал», «Метелообробщик», «Економія», «Об'єднання сила» [8, Ф. Р. – 845. – Оп. 3. – Спр. 3314. – Арк. 118]. Були виявлені та ліквідовані артілі, що мали зв'язки з приватним капіталом «Мебельщик», «Кустар – будівник», «Гарантія» [8, Ф. Р. – 845. – Оп. 3. – Спр. 3314. – Арк. 118].

Як бачимо, органи державної безпеки Харківщини в роки непу здійснювали широкомасштабну репресивну боротьбу проти злочинів, скоєних в сфері економіки. При цьому слід зазначити, що в 1920-ті рр. радянська держава, визнаючи лише державний капіталізм (тобто такий, що функціонує під пильним державним контролем) дуже жорстко карала за будь-які спроби господарюючих суб'єктів підприємницького сектору вийти за його межі. Особливу увагу органи ДПУ зосередили на «тіншовому» секторі економіки – незаконній торгівлі та промислах, ухиленні від сплати податків, припиненні нелегальних операцій з валютними цінностями, контрабандної діяльності підприємців і т. д. Важливу роль органи ДПУ відігравали у боротьбі з корупцією, що в роки непу мала широкий розвиток, а також з масштабним розкраданням дер-

жавних ресурсів. Помітною була роль органів ДПУ боротьбі з лжекооперацією, що отримала масштабні розміри.

Але такі спроби могли принести лише тимчасовий результат, не усуваючи причин, що породжували такий стан функціонування державного сектора господарства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архірейський Д. Радянська митна служба міжвоєнної України / Д. Архірейський. – Дніпропетровськ: АМСУ, 2013. – 290 с.
2. Вісті ВУЦВК
3. Вісті ВУЦВК. – 1927. – 1 червня
4. Вісті ВУЦВК. – 1927. – 9 січня
5. Вісті ВУЦВК. – 1930. – 9 берез.
6. Волосник Ю. П. Нова буржуазія України на фінансовому ринку в роки непу. – Х.: НМЦ «СД», 2002. – 384 с.
7. ВЧК и начало нэпа // Свободная мысль. – XXI. - № 4
8. Державний архів Харківської області
9. Золотарьов В. ЧК – ДПУ – НКВС Харківщини: люди та долі (1919 – 1941). – Х.: Фоліо, 2003. – 477 с.
10. Коммунист
11. Коммунист. – 1922. – 8 сент.
12. Коммунист. – 1923. – 4 дек.
13. Коммунист. – 1923. – 9 дек.
14. КПСС в резолюциях. Т. 4. – М.: Политиздат, 1984. – 606 с.

LITERATURA:

1. Arhirejs'kij D. Radjans'ka mitna sluzhba mizhvoennoï Ukraïni / D. Arhirejs'kij. – Dnipropetrovs'k: AMSU, 2013. – 290 s.
2. Visti VUCVK
3. Visti VUCVK. – 1927. – 1 chervnja
4. Visti VUCVK. – 1927. – 9 sichnja
5. Visti VUCVK. – 1930. – 9 berez.
6. Volosnik Ju. P. Nova burzhuazija Ukraïni na finansovomu rinku v roki nepu. – H.: NMC «SD», 2002. – 384 s.
7. VChK i nachalo njepa // Svobodnaja mysl'. – XXI. - № 4

Здійснюючи широкомасштабну та різноманітну діяльність в економічній сфері органи державної безпеки Харківщини намагалися максимально використовувати свої важелі впливу для реалізації політичного курсу державної партії в будь - якій царині економічного життя країни.

15. Ленін В. І. Повне зібрання творів. - Т. 44. – К.: Політвидав України, 1974.
16. Ляковська С. Діяльність органів ДПУ УСРР с сфері економіки в 1927 – 1928 рр.: за матеріалами відомчої статистики // З архівів ВУЧК – ГПУ – НКВД – КГБ. – 2008. - № ½ (30-31). – С. 196 – 292.
17. Окіпнюк В. Т. Державне політичне управління УСРР (1922 – 1934): історико – юридичний аналіз. – К.: НАСБУ, 2002. – 290 с.
18. Пролетарий
19. Пролетарий. – 1922. – 2 нояб. (№251)
20. Пролетарий. – 1926. – 20 марта
21. Пролетарий. – 1928. – 13 янв.
22. Пролетарий. – 1928. – 14 янв.
23. Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства Украины. – Х., 1921 – 1926.
24. Торгово – промышленная газета. – 1926. – 16 апр.
25. ЦДАВО України
26. ЦДАГО України

8. Derzhavnij arhiv Harkivs'koï oblasti
9. Zolotar'ov V. ChK – DPU – NKVS Harkivshhini: ljudi ta doli (1919 – 1941). – H.: Folio, 2003. – 477 s.
10. Kommunist
11. Kommunist. – 1922. – 8 sent.
12. Kommunist. – 1923. – 4 dek.
13. Kommunist. – 1923. – 9 dek.
14. KPSS v rezoljucijah. T. 4. – M.: Politizdat, 1984. – 606 s.
15. Lenin V. I. Povne zibrannja tvoriv. - T. 44. – K.: Politvidav Ukraïni, 1974.

16. Ljaskovs'ka S. Dijal'nist' organiv DPU USRR s sferi ekonomiki v 1927 – 1928 rr.: za materialami vidomchoї statistiki // Z arhiviv VUChK – GPU – NKVD – KGB. – 2008. - № ½ (30-31). – S. 196 – 292.
17. Okipnjuk V. T. Derzhavne politichne upravlinnja USRR (1922 – 1934): istoriko – juridichnij analiz. – K.: NASBU, 2002. – 290 s.
18. Proletarij
19. Proletarij. – 1922. – 2 nojab. (№251)
20. Proletarij. – 1926. – 20 marta
21. Proletarij. – 1928. – 13 janv.
22. Proletarij. – 1928. – 14 janv.
23. Sobranie uzakonenij i rasporjazhenij rabocheho i krest'janskogo pravitel'stva Ukrainy. – H., 1921 – 1926.
24. Torgovo – promyslennaja gazeta. – 1926. – 16 apr.
25. CDAVO Ukraїni
26. CDAGO Ukraїni